

Sensorveiledning til eksamen i ECON1220, høst 2023

Det er mange delspørsmål i dette oppgavesettet. Du kan få en god karakter selv om du ikke svarer riktig på alt. Et tips er å starte med å svare kort og stikkordsmessig på alt du synes er lett, og først deretter utdype svarene og/eller svare på mer krevende spørsmål. Er du i tvil om tolkningen av en oppgave, presiser hvordan du har valgt å tolke den.

Bruk av kilder er tillatt. Bruk dine egne ord, så du får vist at du har forstått. Reglene for bruk av kilder er som i den obligatoriske semesteroppgaven, kopiert nedenfor. Kilder skal bare oppgis når du lener deg tungt på dem under eksamen – din egen innsikt fra kurset trenger ingen kildehenvisning. Formen på kildehenvisninger er heller ikke viktig – poenget er bare å si åpent og ærlig fra hvis du lener deg tungt på en bestemt kilde.

Om kilder:

- Hvis du bruker direkte sitater, må kilde alltid oppgis, og sitatet skal markeres med anførselstegn el.l.
- Egne resonnementer basert på pensumstoff krever ikke kildehenvisning, såfremt besvarelsen framstår som selvstendig og uttrykt i dine egne ord.
- Hvis formuleringene dine likner svært mye på tekst fra pensumlitteratur, forelesningsnotater eller seminarmateriale, eller du på annen måte bruker slikt materiale direkte i dine egne svar (hvis du systematisk velger samme eksempler som i forelesningsnotatene, for eksempel), slik at sensor kan mistenke ukritisk kopiering eller nær kopiering, skal kilde oppgis (på det stedet i besvarelsen der du bruker den).
- Dersom du velger å bruke kilder utenom pensum (dette vil sjelden være nødvendig), skal disse refereres til på vanlig måte.
- Slik refererer du: Forfatternavn og år på det stedet i teksten hvor kilden brukes (f.eks. «Finansdepartementet (2014)», eller «(Nyborg (2022))»). I tillegg gis detaljer i en alfabetisk referanseliste til slutt. Formatet på referanselista er ikke sentralt her, men det må framgå hva slags dokument det er snakk om og hvor du har det fra (f.eks «Nyborg, K. (2022): Atferdsøkonomi. Forelesningsnotat, forelesning i ECON1220, 02.09.22» eller «Cappelen, A.W., og Tungodden, B. (2012): Insentiver og innsats, Magma 2, s. 38-44). (Hvis du bruker flere kilder av samme forfatter fra samme år, skill dem ved å legge til en a, b, c osv. etter årstallet.)

Oppgave 1 (teller 45%)

I et land drives alle sykehjem av kommersielle aktører, men finansieres av staten. Staten betaler hvert sykehjem et fast årlig beløp per pasient, det samme for alle pasienter og for alle sykehjem, som er ment å dekke sykehjemmenes kostnader. Sykehjemmene kan velge helt fritt hvilke og hvor mange pasienter det vil tilby plass til, men har ikke lov å kreve ekstra betaling av pasientene.

Staten bestemmer hvilke personer som er syke nok til å ha behov for sykehjems plass. Bare disse kan søke om å få tildelt plass på et av sykehjemmene. De kan selv velge hvilke sykehjem de vil søke plass hos, og hvis de får tilbud om plass fra flere sykehjem, kan de selv velge hvilken plass de vil ta imot.

Sykehjemmet kan få innsyn i statens vurdering av hvorfor pasienten trenger sykehjems plass, men først etter at det har gitt pasienten et bindende tilbud om plass. Før pasienten har fått plass, har sykehjemmet ikke tilgang til pasientens helseopplysninger.

- a) (15%) Et politisk parti, de Åpne, foreslår å endre loven. De ønsker at sykehjemmene skal kunne be om helseinformasjon fra søkere om plass, inkludert tilgang til statens vurdering av hvorfor pasienten trenger sykehjems plass, før plass er innvilget. Ingen andre endringer i systemet foreslås. Hvilke konsekvenser kan et slikt forslag få? Diskuter.

Alle pasienter som gir sykehjemmet høyere kostnader enn det faste beløpet, vil være ulønnsomme i dette systemet, mens alle som gir lavere kostnader enn det faste beløpet, vil være lønnsomme. Sykehjemmene har derfor helt klart et insentiv til å unngå ulønnsomme pasienter og ta imot mest mulig lønnsomme pasienter, altså drive fløteskumming.

Så lenge sykehjemmene ikke vet noe særlig om pasientene på forhånd, vil muligheten deres til å drive fløteskumming være begrenset. Hvis de derimot får full tilgang til pasientens helseopplysninger, vil de få vite en god del om hvilke pasienter som er mer og mindre pleietrengende, og dermed kostnadskrevende, før de velger om de skal tilby plass. En tung pasient som må løftes for stell vil for eksempel kreve mer pleieressurser enn en lett pasient som kan gå selv, alt annet likt. Ingen sykehjem har derfor insentiver til å tilby plass til de pasientene som gir høyere kostnader enn det faste beløpet per pasient fra staten. Når det heller ikke er noen krav til hvilke eller hvor mange pasienter sykehjemmene må akseptere, er det sannsynlig at de antatt tyngste pasientene overhodet ikke vil få tilbud om plass.

Det er også sannsynlig at det vil oppstå sterk konkurranse blant sykehjemmene om å tiltrekke seg de mest lønnsomme pasientene. Siden sykehjemmene kan si ja og nei til hvem de vil, kan de markedsføre seg overfor alle pasienter, men velge å si nei til de antatt ulønnsomme. Sykehjemmene vil derfor kunne komme til å bruke betydelige ressurser på markedsføring og andre tiltak for å tiltrekke seg søkere. En slik konkurranse kan imidlertid også godt tenkes å innebære et forbedret tilbud til sykehjempasientene, fordi hvert sykehjem vil ha interesse av å framstå som attraktivt for søkerne. potensielt lønnsomme pasienter.

- b) (10%) Et annet politisk parti, Regelrytterne, vil støtte forslaget til De Åpne, men bare hvis følgende endring også vedtas: Ethvert sykehjem må på forhånd kontraktfeste med staten hvor mange plasser sykehjemmet skal tilby. Sykehjemmene har bare lov til å avvise søkere hvis det ikke finnes ledige plasser. Enhver søker som ikke får tilbud om plass, kan velge å bli stående på sykehjemmets venteliste, og søkere på ventelisten må tilbys plass i den rekkefølgen de søkte. Vil konsekvensene av Regelrytternes forslag skille seg fra konsekvensene av De Åpnes forslag? Hvorfor/hvorfor ikke? Diskuter.

Det vil nå bli vanskeligere for sykehjemmene å drive fløteskumming enn med de Åpnes forslag, selv om informasjonen til sykehjemmet er den samme. Det kanskje største problemet over – at noen pasienter overhodet ikke får tilbud om plass – vil antakelig forsvinne, fordi sykehjemmene ikke kan unngå å tilby plass til ulønnsomme pasienter på ventelisten. Sykehjemmene vil fortsatt ha et insentiv til å drive fløteskumming, men det må nå i så fall skje FØR pasientene setter seg på venteliste. Hvis de kan unngå at ulønnsomme pasienter setter seg på venteliste, vil det være økonomisk fordelaktig. Sykehjemmet vil ha mye informasjon om hvilke søkere som er lønnsomme og ulønnsomme. Kanskje kan de være mer aktive og oppmuntrende underveis i søknads- og tilbudsprosessen overfor de lønnsomme, og velge å framstå som uvennlige og lite imøtekommende overfor de ulønnsomme. De kan også forsøke å drive markedsføring kun overfor pasientgrupper/pårørende til pasienter de

forventer vil ha gjennomsnittlig lave kostnader, eller ved å tilby et pleieopplegg som fremstår som lite attraktivt for «dyre» pasientgrupper.

Landets parlament skal votere over forslagene. Tre alternativ foreligger: A: Det opprinnelige systemet, B: De Åpnes forslag; C: Regelrytternes forslag. Det skal først voteres over to av de tre forslagene. Deretter skal vinneren – det av de to som får flest stemmer – settes opp mot det tredje forslaget. Det alternativet som får flest stemmer i denne siste avstemningen er den endelige vinneren.

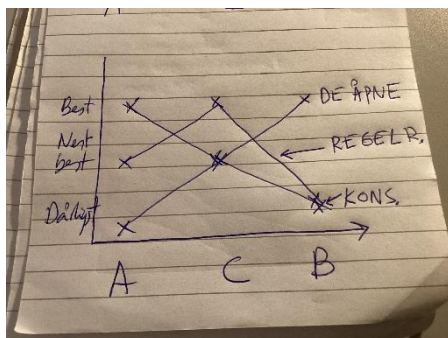
I parlamentet er tre politiske partier representert: De Åpne, Regelrytterne og De Konservative. Tabellen under viser hvilke preferanser hvert parti har.

	De Konservative	De Åpne	Regelrytterne
Best	A	B	C
Nest best	C	C	A
Dårligst	B	A	B

Tabell 1: De politiske partienes preferanser.

- c) (20%) Du har ikke fått vite hvor mange representanter hver av partiene har i parlamentet. Kan du likevel vite på forhånd om voteringsrekkefølgen – altså hvilke to alternativ som settes opp mot hverandre først – kan avgjøre resultatet? Diskuter. Forklar den faglige bakgrunnen for svaret ditt, og kontroller at det stemmer ved å sjekke hva som vil bli utfallet med alternative voteringsrekkefølger hvis de tre partiene har like mange representanter hver og alle representanter stemmer i tråd med partiets preferanser. (Tips: Hvis du bruker en figur som hjelp, kan det være lurt å sette opp alternativene i denne rekkefølgen: A-C-B.)

Nei, voteringsrekkefølgen vil ikke spille noen rolle i dette tilfellet, fordi preferansene er entoppede. Vi kan se det ved å sette opp en figur der alternativene A, C, B settes opp langs den horisontale akse og preferanserekkefølgen på den vertikale akse, og trekke opp linjer som representerer preferansene til hvert parti. Vi ser da at ingen av linjene har mer enn én topp. Når preferansene er entoppede, vet vi at avstemningsrekkefølgen ikke spiller noen rolle.

Vi kan se at dette stemmer ved å sjekke: Hvis alle partier har like mange stemmer, vil A vinne mot B, og C vil vinne mot A. Hvis vi i stedet starter med å votere over B og C, vil C vinne, og C vil deretter vinne mot A. C, Regelrytternes forslag, er derfor en entydig vinner.

(Hvis ett parti har rent flertall, vil deres foretrukne alternativ vinne, uansett avstemningsrekkefølge.)

Oppgave 2 (teller 35%)

a) (5%) Forklar kort: Hva er forskjellen på behovsprøvde og universelle støtteordninger? Gi et eksempel på hver.

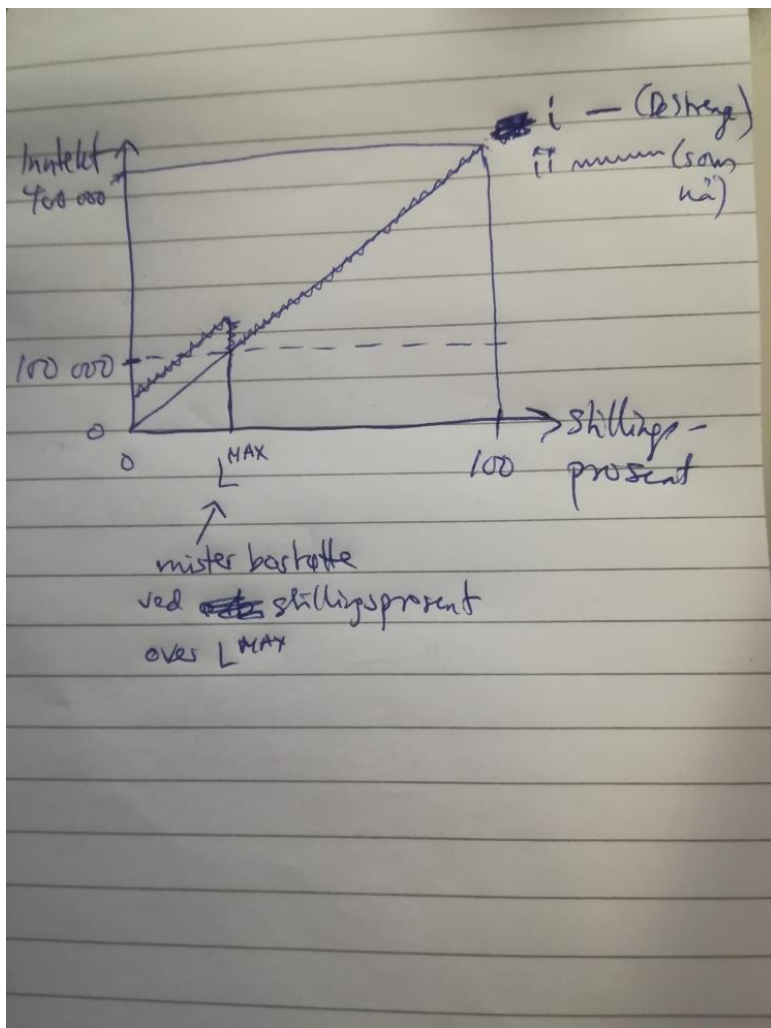
Universelle ordninger gjelder alle som tilfredsstillir visse generelle kriterier. For eksempel gis barnetrygd til alle foreldre som har barn under 18 år, uavhengig av f.eks. inntekt og formue. Behovsprøvde støtteordninger gis avhengig av mottakerens inntekt og/eller formue. Sosialstønad er et eksempel.

En kommune har en bostøtteordning der støtten blir beregnet slik: Personer med inntekt (utenom bostøtte) inntil 100 000 kr kan få bostøtte på 40 000 kr. Personer med inntekt over 100 000 kr får ingen bostøtte.

Et av partiene i kommunestyret, De Strengte, foreslår å fjerne bostøtten helt.

Ole har en jobb der han får en lønn på 400 000 kr hvis han jobber i 100% stilling. Han kan fritt velge stillingsprosent, men hvis han jobber mindre enn 100%, reduseres lønna relativt like mye (så hvis han f.eks. jobber 50%, vil han tjene 200 000 kr). Han har ingen andre inntekter enn lønn fra denne jobben, bortsett fra at han får bostøtte hvis han fyller betingelsene for dette. For tiden jobber han i 25 % stilling. Ole jobber kun for inntektens skyld, og har ingen glede av arbeidet i seg selv.

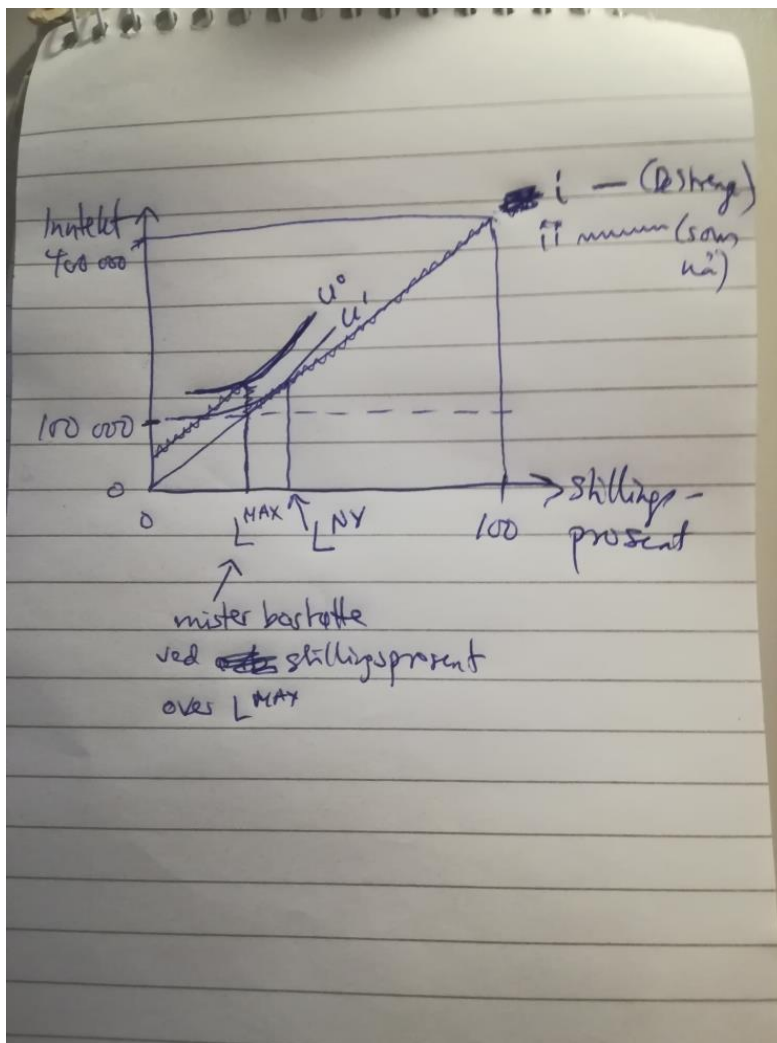
b) (7,5%) Tegn en figur med Oles stillingsprosent på den horisontale aksa (x-aksen) og Oles totale inntekt på den vertikale aksa (y-aksen). Bruk figuren til å vise Oles budsjettlinje, der du tar hensyn til bostøtten han kan ha krav på, i følgende to tilfeller: i) De Strenges forslag gjennomføres; ii) systemet forblir som i dag.

c) (7,5%) Hvis forslaget til De Strenge gjennomføres, er det rimelig å tro at Ole vil øke stillingsprosenten sin? Diskuter. Ta gjerne utgangspunkt i figuren fra b).

Ole har i dag akkurat så høy inntekt som han kan ha uten å miste bostøtten (L^{\max} i figuren). Det er rimelig å tro at han har valgt denne stillingsprosenten nettopp for å unngå å miste bostøtten; hvis han hadde jobbet mindre, f.eks. 20%, hadde han uansett fått bostøtte på 40 000 kr. (Det kan riktignok også tenkes at 25% er akkurat den stillingsprosenten han uansett ville ha valgt.)

Indifferenskurvene i figuren under viser Oles preferanser mellom inntekt (som kan brukes til konsum) og arbeidstid (som gir lavere fritid). Gitt hvordan kurvene er tegnet her, vil Ole jobbe mer uten bostøtte. Det er også mulig å tegn kurvene slik at han vil jobbe mindre, men det krever en nokså spesiell form på indifferenskurvene.

d) (15%) De Strengre begrunner forslaget om å fjerne bostøtten med følgende resonnerment: «Dagens form for bostøtte skaper en fattigdomsfelle, som får folk til å jobbe mindre enn de ellers ville gjort. Uten bostøtte vil folk som har mulighet til det, bli mer aktive i arbeidslivet, og dermed få det bedre.» Diskuter dette resonnermentet. Få med følgende momenter i diskusjonen din: Er du enig i at støtteordningen skaper en fattigdomsfelle? Hvorfor/hvorfor ikke? Er det grunn til å tro at folk som Ole får det bedre om bostøtten fjernes? (Bruk gjerne figurene og diskusjonen din fra delspørsmålene over til hjelp.)

Med «fattigdomsfelle» i et tilfelle som dette, kan det menes at støttemottakere med lav inntekt blir værende på lav inntekt på grunn av den behovsprøvde støtteordningen: Hvis de prøver å øke inntekten sin ved å jobbe mer, mister de mye støtte. Hvis de ikke har mulighet til å jobbe svært mye mer, vil det derfor ikke lønne seg å øke arbeidsinnsatsen. Her vil dette gjelde de som har lønnsinntekt akkurat på eller rett under grensen på 100 000 kr, siden de vil miste et stort støttebeløp straks de før økt arbeidsinntekt. (Det tilsvarer en ekstremt høy marginalsatt for disse.) I den forstand skaper ordningen en fattigdomsfelle.

Figuren i b) viser at det er rimelig å vente at personer som Ole vil jobbe mer. Men nytten hans vil være lavere: den vil gå ned fra U^0 til det lavere U^1 . (Husk at i en figur som dette går preferanseretningen opp og til venstre.) Dette taler for at personer som Ole nok vil jobbe mer, men de får det ikke bedre (i den forstand at de selv ville foretrekke det) (tvert imot).

Man kan likevel tenke seg andre mekanismer, som ikke er tatt hensyn til over. For eksempel kunne det tenkes at det å øke stillingsprosenten ville øke Oles sjanser for forfremmelse/overgang til en betydelig bedre lønnet stilling i fremtiden, eller at han blir deprimert av å være mye hjemme og derfor alt i alt likevel vil få det bedre på jobb, selv om han ikke selv innser dette på forhånd.

Oppgave 3 (telles 20%)

a) (5%) I standard økonomisk konsumentteori brukes ordet «nytte» ofte om det som kalles et *ordinalt* nyttebegrep. Hva betyr det at nyttebegrepet er ordinalt? Forklar kort.

Ordinal nytte krever at hvert individ er i stand til å rangere ulike alternativer, men sier ingenting om hvor mye bedre ett alternativ er enn et annet, og kan heller ikke brukes til å sammenlikne nytte mellom ulike personer.

I [DFØs veileder om samfunnsøkonomiske analyser](#) fra 2023, kapittel 3.5.1, står det:

«At et tiltak er samfunnsøkonomisk lønnsomt, betyr at befolkningen til sammen er villig til å betale minst så mye som tiltaket koster (se kapittel 3.4.1). Dette innebærer at summen av tiltakets nyttevirksomheter overstiger summen av kostnadene.»

b) (15%) Diskuter kritisk den siste av disse to setningene. Er det opplagt at den er helt korrekt, når du ser den i sammenheng med den første setningen, eller avhenger det av hvordan man forstår ordet «nyttevirksomheter»? Diskuter og begrunn.

Setningen er ikke riktig hvis man med «nyttevirksomheter» viser til ordinal nytte. Ordinal nytte kan jo ikke måles og sammenliknes mellom personer, og det er nettopp det man gjør når man summerer virkninger over ulike personer.

Hvis man tolker ordet «nyttevirksomheter» bokstavelig, altså at man mener at betalingsvillighet er et sammenliknbar mål på nytte, må dette bety at DFØ bruker et kardinalt og interpersonlig sammenliknbar nyttebegrep. De mener i så fall altså at det er meningsfylt å måle og sammenlikne nytte mellom personer, og at betalingsvillighet er et brukbart mål på nytte. I så fall må de også anta at alle har lik grensenytte av penger, ellers ville ikke en krone tilsvare like stor nytte for alle, uansett om de f.eks. er rike eller fattige. Hvis folk da faktisk ikke har samme grensenytte av penger – hvis en ekstra krone for eksempel er viktigere for en fattig enn for en rik – stemmer ikke setningen. (Alternativt – men dette blir litt teknisk, det forventes ikke at kandidatene går særlig inn på dette – kan DFØ mene at det betalingsvillighet måler er nytte *fra samfunnets* synsvinkel, og at samfunnet legger mindre vekt på nyttevirksomheter for folk med høy enn lav grensenytte av penger.)

Alternativt kan man tenke seg at det som menes med «nyttevirksomheter» er «nyttevirksomheter målt i kroner», uten at det er ment å påstå at dette er et mål på sammenliknbar nytte som sådan – det man måler er rett og slett bare *total betalingsvillighet for nyttevirksomhetene*. Dette er ikke det samme som total nyttevirksomhet som sådan, siden en krone kan være viktigere for noen grupper enn andre. Men med denne tolkningen er det vanskelig å se noe galt i setningen.